

Elise Andrea Bjørvik Paulsen

Ekspanderer Russland i Arktis?

En kvalitativ undersøkelse av Russlands militære strategi i Arktis

Bacheloroppgave i POL2900 Internasjonal Politikk

Veileder: Jo Jakobsen

Mai 2019

Innhold

1.0 Innledning	2
1.1 Tema og problemstilling	2
1.2 Hva er Arktis?	3
2.0 Teoretisk rammeverk	4
2.1 Ekspansjon definert.....	4
2.2 Offensiv realisme	5
2.3 Liberalismen som alternativ forklaring.....	6
3.0 Metodebeskrivelse	7
3.1 Dokumentundersøkelse.....	7
3.2 Datainnsamling	8
3.3 Forskningens kvalitet.....	9
4.0 Analyse og diskusjon	10
4.1 Ekspansjon innenfor og utenfor eget territorium.....	10
4.2 Moderniseringsprosess i det russiske forsvaret.....	13
4.3 Landets offisielle militære strategi.....	14
4.4 Hvordan mottas ekspansjonen?.....	16
5.0 Oppsummering og konklusjon	19
6.0 Litteratur	21

1.0 Innledning

I 2007 ble to miniubåter fra en russisk ekspedisjon senket ned mot bunnen av Polhavet, med ett enkelt mål; å plante det russiske flagget på havbunnen 4.261 meter under Nordpolen (Sojtaric, 2008). Med dette kan det se ut som at Russland ønsket å fremme deres krav på områder i Arktis, og slik sikre landets interesser i Arktis-regionen. Denne antagelsen ble bekreftet da lederen for ekspedisjonen etter flaggplantingen ytret at «Nå er Arktis vår» (Sojtaric, 2008). Reaksjonene i etterkant lot ikke vente på seg, og flaggplantingen fikk stor oppmerksomhet i internasjonal presse. Amerikanske og kanadiske aviser skrev om handlingen som startskuddet for en krig i Arktis, mens det i nordiske medier var større fokus på at Russland måtte følge spillereglene¹ i regionen (Sojtaric, 2008). Det kan se ut som at Russlands suverenitetshevdelse på Nordpolen skapte frustrasjon i flere av de arktiske landene, vel og merke på ulik måte. Samtidig hadde alle hadde en ting til felles, de begynte å spørre seg selv om Russland ville gjøre krav på Arktis (Blakkisrud, 2018). I tiden etter hendelsen fikk utfordringene rundt eierskap i Arktis større oppmerksomhet i den vestlige verden, og det er ikke uten grunn at både USA og andre stormakter er interessert i å sikre sin del av Arktis. Store deler av verdens uoppdagede olje- og gassforekomster, befinner seg nettopp i Arktis, og på grunn av ismeltingen vil disse bli mer tilgjengelige (Blakkisrud, 2018). I tillegg har klimaendringene påvirket og endret forholdene i Arktis, og åpnet muligheten for skipsfart langs den nordøstlige ruten mellom Nord-Europa og Øst-Asia² (Blakkisrud, 2018). På grunn av dette har Arktis stor økonomisk betydning, og det er derfor viktig for landene omkring Arktis å sikre sin innflytelse i regionen før andre kommer dem i forkjøpet.

1.1 Tema og problemstilling

Russland synliggjorde allerede i 2007 deres interesse for området, og det er vanskelig å anta at denne interessen har falmet i årene som har gått. I tillegg bidro landets annektering av Krimhalvøya i 2014 til store arr på forholdet mellom Russland og Vesten (FN, 2018). Usikkerheten rundt hva landet kunne finne på for å øke sin makt og dermed mot stormaktsposisjonen de hadde under den kalde krigen, vokste. På grunn av de seneste handlingene fra Russland sin side, samt de pågående klimaendringene i Arktis, er temaet om Russlands tilstedeværelse i regionen kanskje enda mer aktuelt nå og i fremtiden. Derfor vil jeg

¹ Spilleregler kan forklares som allment aksepterte retningslinjer for staters handling i en viss region (Heier og Kjølberg, 2015a).

² Nordøstpassasjen, eller den nordlige sjørute, går langs kysten av Sibir, gjennom Beringstredet og ned til Øst-Asia. Sjøruten vil korte drastisk ned på transporttid, drivstoffbruk, klimautslipp og redusere risikoen for plyndring. Før var det en begrenset periode ruten kunne brukes i, men på grunn av raskere ismelting utvides sesongen betydelig (Arctic Bulk, u.å.).

i denne studien undersøke hvorvidt Russland ekspanderer i Arktis. I tillegg er det interessant å se på hvordan og hvorfor de ekspanderer, eventuelt hvorfor ikke. Til slutt vil jeg finne ut hvordan de andre arktiske landene reagerer på denne oppførselen. Problemstillingen i denne studien vil derfor være; *Ekspanderer Russland i Arktis? Hvordan og hvorfor gjør de det, og hvordan mottas atferden av de andre arktiske landene?*

For å svare på problemstillingen vil jeg gjennomføre en dokumentanalyse av tre utvalgte artikler om Russlands militære strategi i Arktis³. I internasjonal politikk er teoriretningen realismen ledende, og en sentral antagelse i den er at stater vil ekspandere, og derfor antas det at Russland ekspanderer. Samtidig må det tas høyde for at Russland ikke ekspanderer, og da vil det være nødvendig med en teori som kan forklare hvorfor ikke. Det vil være liberalismen, som i motsetning til realismen mener at samarbeid mellom stater er med på å skape fred i det internasjonale systemet. Gjennom analysen i oppgaven kommer det fram at Russland ekspanderer i Russland, både innenfor og utenfor egne landegrenser, en ekspansjon som offensiv realisme kan forklare. Handlingsmønsteret mottas derimot ikke særlig godt av det internasjonale samfunnet, og spesielt ikke av de resterende syv landene. Samtidig kommer det fram at Russland også arbeider for bedre samarbeid i regionen, et arbeid som kan forklares gjennom liberalismen.

1.2 Hva er Arktis?

Ettersom Arktis er et sentralt begrep i denne studien er det hensiktsmessig å definere det. Arktis er navnet på hav- og landområdene som ligger rundt Nordpolen (NUPI, u.å.). Det finnes ulike meninger om hva området omfatter, og i en snever forståelse anses Arktis kun som isdekket som flyter rundt Nordpolen. I en studie som skal ta for seg den internasjonale politiske situasjonen i Arktis er det heller hensiktsmessig å benytte seg av en bredere forståelse, i likhet med hva *Norsk utenrikspolitisk institutt* (NUPI) bruker. NUPI anser, i tillegg til isdekket rundt Nordpolen, også de nordlige landområdene rundt Nordpolen som en del av Arktis. Betegnelsen arktiske land er også verdt å avklare. De arktiske landene er en samlebetegnelse for de åtte statene som grenser mot Arktis. Disse er Canada, Danmark gjennom Grønland, Finland, Island, Norge, Russland, Sverige og USA (NUPI, u.å.). Russland vil utgjøre forskningsobjektet i denne studien, mens de resterende syv statenes mottagelse av Russlands militære strategi i Arktis vil bli gjenstand for diskusjon senere i analysen.

³ Disse vil bli gjort rede for i kapittel 3.2.

2.0 Teoretisk rammeverk

I denne delen vil jeg presentere det teoretiske rammeverket for studien, der realismen som teoriretning vil danne grunnlaget. Ettersom ekspansjon er et sentralt begrep i studien er det relevant å først definere dette, for så å presentere realismen som teori. Til slutt vil liberalismen som alternativ forklaring til realismen, utdypes.

2.1 Ekspansjon definert

I realismen er den generelle antagelsen at stater vil ekspandere. Men hva er egentlig ekspansjon, og hva innebærer det når jeg skal se på hvordan Russland ekspanderer? Ekspansjon betyr, ifølge *Språkrådets bokmålsordbok*, «utvidelse» eller «vekst» («Ekspansjon», 2018). Når jeg skal bruke begrepet i denne studien vil det være i lys av internasjonal politikk, der staten er en sentral aktør, og ekspansjon forstås derfor som Russlands sin utvidelse. Men utvidelse av hva? *Det norske akademis ordbok* definerer ekspansjon som «en utvidelse av et folks eller en stats område og makt» («Ekspansjon», u.å.). Altså vil ekspansjon i denne studien forstås som Russlands utvidelse av område og makt. Russlands nåværende landområde i Arktis består av deres kystlinje i Arktis. Når det gjelder havområde sier FNs havrettskonvensjon at kyststater har rett til å opprette en eksklusiv økonomisk sone som strekker seg 200 nautiske mil fra kysten (Blakkisrud, 2018). Det har Russland gjort, som på grunn av deres lange kystlinje definitivt har den største økonomiske sonen i Polhavet. Russlands luftområde i regionen er summen av landområdet og havområdet.

Når jeg skal se på Russlands ekspansjon i Arktis har jeg valgt å dele begrepet i to. Den første typen ekspansjon er hvordan Russland ekspanderer innenfor sine landegrenser i Arktis. Den naturlige måten å ekspandere innenfor egne landegrenser vil være å øke antallet militære baser på landområder innenfor Polarsirkelen, og antall soldater i tilknytning til disse basene. Den andre typen ekspansjon foregår utenfor Russlands landegrenser, og vil synliggjøres i luft- og havområdene i Arktis. Da vil ekspansjon kunne måles i antall skip og ubåter i Polhavet, enten utenfor eller innenfor Russlands økonomiske sone. Ettersom det kan være vanskelig å skille hvorvidt skipene og ubåtene er innenfor eller utenfor Russlands økonomiske sone, da de er i bevegelse, vil jeg betegne all slik aktivitet som ekspansjon utenfor egen landegrense. I tillegg er det naturlig å inkludere fly og antall overflyvninger over andre omkringliggende arktiske stater, slik som Norge, Finland og Grønland. Russlands ekspansjon i Arktis vil dermed være summen av deres maktutøvelse både i områder som ligger innenfor deres landegrenser, og luft- og havområder som ligger utenfor deres landegrense.

2.2 Offensiv realisme

Utgangspunktet for realismen er antagelsen om at stater ekspanderer. De sender soldater, skip og representanter til utlandet. De bekjemper andre i krig, de beskytter grenser, og de administrerer områder og mennesker som snakker andre språk og har andre kulturer. Sterke stater har stor påvirkning på andre på mange ulike måter, men denne påvirkningen er ikke gjensidig (Mandelbaum, 1988, s. 132). Offensiv realisme er forbundet med John Mearsheimer, og tar også utgangspunkt i antagelsen om staters ekspansjon. Mearsheimer (2001) mener at ekspansjon er begrunnet i at sterke stater alltid vil søke etter muligheter for å øke deres makt overfor deres rivaler, og at de ikke vil gi seg før de har oppnådd hegemoni (s. 29). Forklaringen på hvorfor stater søker makt overfor hverandre, ligger i fem antagelser om det internasjonale systemet, som vil vise hvorfor de tenker og handler aggressivt (ibid.). Den første antagelsen er prinsippet hele realismen er basert på, at det internasjonale systemet er anarkisk og at det ikke finnes noen overordnet autoritet (Mearsheimer, 2001, s. 30). Den andre antagelsen er at stormakter har en iboende offensiv militær evne, som gir dem midlene til å skade hverandre (ibid.). Den tredje antagelsen er at stater aldri kan være sikre på andre staters intensjon, fordi det finnes så mange årsaker til aggresjon at man aldri kan vite om en annen stat er motivert av en (Mearsheimer, 2001, s. 31). Den fjerde antagelsen handler om at overlevelse er det stormakter prioriterer over alt annet. Selv om de har andre mål og hensikter, er det å eksistere det viktigste. Den femte antagelsen er at stormakter er rasjonelle aktører. Stater er bevisst på de eksterne forholdene, og de vil tenke på hvordan de kan overleve i det internasjonale systemet (ibid.).

Disse fem antagelsene vil utgjøre et insentiv for stater til å handle offensivt i forhold til hverandre. Resultatet kan deles inn i tre handlingsmønstre, frykt, selvhjelp og maktmaksimering. Frykt handler om at stater frykter hverandre fordi de ikke stoler på hverandre, og derfor forventer de fare (Mearsheimer, 2001, s. 32). I et verdenssystem der stater har evnen og motivet til å angripe hverandre, vil enhver stat som ønsker å overleve, være mistenksom overfor andre stater (ibid.). Mearsheimer illustrerer en slik situasjon med utsagnet; «The more profound the fear is, the more intense is the security competition, and the more likely is war» (Mearsheimer, 2001, s. 42). Jo dypere frykten for rivaliserende stater er, jo større er altså sannsynligheten for krig. Årsaken til hvorfor statene frykter hverandre kan sies å ligge i antagelsen om at alle stater har en iboende militær evne, at de har en viss mengde makt. Det skilles mellom to typer makt, potensiell makt og faktisk makt. En stats potensielle makt er basert på befolkningsstørrelsen i landet, og landets økonomi. Det er fordi rike rivaler med en stor befolkning som oftest kan bygge store og sterke militære styrker (Mearsheimer, 2001, s. 43).

Den faktiske makten til en stat ligger hovedsakelig i statens hær, samt i luft- og havstyrkene. Hæren er den viktigste delen av den militære styrken til en stat, fordi den kan erobre og kontrollere landområder (ibid.).

Samtidig som frykt preger det internasjonale systemet, antas det at statenes primære mål er overlevelse. I det anarkiske systemet finnes det ingen overordnet autoritet som kan hjelpe stater når de er i fare, og overlevelsen ligger derfor i statens hender. Selvhjelp blir dermed avgjørende for staten. Samtidig er det ingenting i veien med at stater former allianser med hverandre, men allianser er kun midlertidige, og dagens alliansepartner kan være morgendagens fiende (Mearsheimer, 2001, s. 33). I et verdenssystem preget av selvhjelp er argumentet for maktmaksimering at stater raskt vil innse at den beste måten å sikre egen overlevelse på, er å bli den mektigste staten i systemet (ibid.). Jo sterkere en stat er i forhold til sine potensielle fiender, jo mindre er sannsynligheten for at de kan bli angrepet. En stat vil søke å øke maktbalansen til sin fordel gjennom økonomiske, diplomatiske og militære midler. Målet med overlevelsen i det internasjonale systemet er altså å dominere over de andre statene i systemet (Mearsheimer, 2001, s. 34). Ettersom antagelsen er at stater er rasjonelle aktører, i tillegg til at de har en viss mengde militær makt, er det vanskelig å forutse hvordan evnene til enhver stat vil variere fra i dag til i morgen, og dermed hvordan maktbalansen endrer seg. Stater vil derfor søke å oppnå hegemoni nå, og aldri utsette det (Mearsheimer, 2001, s. 35).

Et kjent konsept innenfor internasjonal politikk er sikkerhetsdilemmaet, som ifølge Mearsheimer (2001) er et eksempel på logikken til offensiv realisme. Essensen av dilemmaet er at de tiltakene en stat tar for maktmaksimering, og som øker deres sikkerhet, som oftest vil redusere sikkerheten til andre stater (s. 35-36). Derfor vil det være vanskelig for en stat å øke sin makt uten at det skal ha konsekvenser for overlevelsen til andre. Den beste måten å sikre egen overlevelse i et anarki, er derfor å utnytte andre stater ved å øke sin egen makt på deres bekostning (ibid.).

2.3 Liberalismen som alternativ forklaring

Denne studien søker svar på hvorvidt Russland ekspanderer, og dersom det viser seg at de gjør det, vil realismen kunne forklare hvorfor. Samtidig er det nødvendig med en teori som kan forklare en eventuell fraværende ekspansjon, altså liberalismen. I motsetning til realismen som anser det internasjonale systemet som anarkisk, anser liberalismen relasjoner som viktige, og verdier som frihet, rettferdighet og toleranse er gjeldende (Dunne, 2005, s. 188). Et relevant begrep innen liberalismen er kollektiv sikkerhet. Dette begrepet legger til grunn at det eksisterer

en avtale der alle aktørene i det internasjonale systemet aksepterer at enhver stats sikkerhet er i alles interesse, og dermed samtykker i å delta i et kollektivt svar på aggresjon (Roberts og Kingsbury, referert i Dunne, 2005, s. 192). Dermed vil det internasjonale systemet være preget av en felles enighet om å beskytte hverandres sikkerhet, noe som kan minske sannsynligheten for konflikt. I liberalistisk teori vil altså samarbeid være med på å skape fred og stabilitet.

3.0 Metodebeskrivelse

For denne studien har jeg valgt en kvalitativ tilnærming for å besvare problemstillingen. Under vil det komme en redegjørelse for metoden og en begrunnelse for hvorfor den er valgt, samt prosessen for valg av data, før det vil komme en vurdering av forskningens kvalitet.

3.1 Dokumentundersøkelse

En dokumentundersøkelse går ut på at man som forsker henter data fra kilder som er produsert av andre enn forskeren selv, og som ofte er produsert med en annen hensikt enn det forskeren har (Jacobsen, 2015, s. 171). Det vil si at når jeg skal finne data til forskningen min, vil jeg i en dokumentundersøkelse benytte meg av sekundærkilder som omhandler temaet jeg forsker på. På bakgrunn av problemstillingen søker jeg data om Russlands utenrikspolitikk i Arktis, og slik type informasjon kan være utfordrende å generere gjennom intervju eller observasjon. Ved en dokumentundersøkelse vil sekundærdata kunne gi informasjon om problemstillingen, og slik gi et empirisk grunnlag for studien. Jacobsen (2015) eksemplifiserer noen situasjoner der dokumentundersøkelser kan være godt egnet, og en av disse tre er når kildenes posisjon gjør det vanskelig å samle inn primærdata (s. 170). I mitt tilfelle er det slik at primærkildene befinner seg i en slik posisjon som gjør at jeg ikke har tilgang til dem, hovedsakelig fordi kildene er personer som sitter i statsapparatet i det landet jeg studerer. Det er sånn sett lite sannsynlig at jeg hadde fått lovt til å intervju eller observere noen av disse, og slik faller muligheten for å samle inn primærdata bort. Å gjennomføre en dokumentundersøkelse kan dermed være det nærmeste jeg kommer når det gjelder å finne informasjon om Russlands militære strategi i Arktis. I tillegg er det ikke nødvendigvis slik at Russland gjennom egne publikasjoner vil legge alle kortene på bordet hva gjelder deres militære strategi regionen, og da kan det være nødvendig å se på hva statsvitere og personer utenfor det russiske statsapparatet har skrevet om nettopp dette. Dokumenter som sier noe om hva mennesker har sagt og gjort blir en type nedtegning av aspekter ved det aktuelle temaet, og derfor er de ofte ganske objektive (Jacobsen, 2015, s. 170). Som forsker ønsker man at forskningen er objektiv slik at den både er

generaliserbar og etterprøvbar, og å bruke dokumentundersøkelse som metode kan dermed være nyttig.

Et utfordrende aspekt ved dokumentundersøkelser er at sekundærdata ofte er skreddersydd til det formålet datainnsamleren hadde, noe som kan påvirke mengden informasjon forskeren får ut av sekundærdata (Jacobsen, 2015, s. 171). Dette kan være en utfordring for denne studien, da den i all hovedsak baseres på denne typen data. Dermed vil det kunne være en begrenset andel av de utvalgte data som gir relevant informasjon om Russlands militære strategi og tilstedeværelse i Arktis, noe som kan påvirke det endelige resultatet. Samtidig vil en dokumentundersøkelse kunne benytte seg av data som er gjennomtenkt og bearbeidet, noe som kan gi positivt utslag på analysen. For meg som forsker kan dette være positivt, da noen allerede har innhentet og sortert data som er nyttig for min studie. Samtidig vil jeg påpeke at selv om jeg benytter meg av data som er generert av andre, er all analyse og tolkning, samt alle konklusjoner, gjort av meg.

3.2 Datainnsamling

I en dokumentanalyse kan man som forsker benytte seg av flere ulike typer dokumenter, slik som offentlige dokumenter, forskningsartikler, nettsider, blogger, aviser og politiske selvbiografier (Jacobsen, 2015, s. 170). På bakgrunn av metodens retningslinjer har jeg gjennomført en datainnsamling for å finne data til studien. Ettersom denne studien kommer med visse begrensninger i forhold til antall ord og en gitt tidsramme, gjennomførte jeg i forkant en utvalgsprosess for å finne fram til de data som jeg ville og kunne bruke. Et viktig aspekt ved denne prosessen er at utvalget av kilder jeg sitter igjen med er et resultat av alle de opprinnelige kildene som var tilgjengelige for meg som forsker (Jacobsen, 2015, s. 188). Jeg startet utvalgsprosessen med å se på situasjonen jeg ønsket å studere, altså Russlands militære strategi i Arktis, som ifølge Jacobsen (2015) vil legge grunnlaget for resten av prosessen. Deretter søkte jeg i registrerte data om den aktuelle situasjonen, og etter flere frafall av data satt jeg igjen med noen utvalgte sekundærkilder. På bakgrunn av denne utvalgsprosessen, samt med hensyn til studiens begrensninger, valgte jeg ut tre forskningsartikler som vil danne grunnlaget for analysen.

Den første artikkelen er publisert av det fagfelleverderte tidsskriftet *European Security* publiserte, og heter «Russian military strategy in the Arctic: change or continuity?» (2017). Den er skrevet av Alexander Sergunin og Valery Konyshov, og tar for seg Russlands militære strategi i Arktis fra Sovjetunionens tid, kontra i dag. Den andre artikkelen heter «Russia's Arctic

Strategy: Military and Security» (2018), som er del to av en firedelt artikkelserie utgitt av *The Arctic Institute*, med Pavel Devyatkin som forfatter. På bakgrunn av tematikken i studien har jeg valgt å bare inkludere del to av artikkelserien, da det er den som fokuserer mest på Russlands militærpolitikk og militære aktivitet i Arktis. Svein Vigeland Rotttem er forfatteren av artikkelen «Klima og Sikkerhet i Arktis» (2010), som utgjør det tredje dokumentet. Artikkelen er publisert i det fagfelleverderte tidsskriftet *Internasjonal Politikk*, og tar for seg det potensielle sikkerhetsdilemmaet i Arktis.

3.3 Forskningens kvalitet

I gjennomføringen av all forskning er det både hensiktsmessig og nødvendig å vurdere dens kvalitet. Det finnes to kriterier for vurdering av dette, validitet og reliabilitet. Validitet går ut på om hvorvidt empirien som samles inn, faktisk gir svar på de spørsmålene som stilles (Jacobsen, 2015, s. 17). Det skilles mellom to typer gyldighet, intern og ekstern. Den første typen, intern gyldighet, handler om hvorvidt man har dekning i empirien for de konklusjonene som trekkes (ibid.). Med utgangspunkt i Devyatkin (2018), Sergunin og Konyshev (2017) og Rotttem (2010), er det tydelig at Russland ekspanderer i Arktis, og at landets tilstedeværelse i regionen ikke har redusert i løpet av de siste ti-femten årene. Alle de tre forskningsartiklene gir altså svar på den første delen av problemstillingen, hvorvidt Russland ekspanderer i Arktis. Samtidig gir de også svar på hvilken type ekspansjon det er snakk om, altså om det er innenfor eller utenfor egne landegrenser. Den siste artikkelen, Rotttem (2010) gir også et godt innblikk i hvordan sikkerheten i Arktis påvirkes av aktørene i regionen, kanskje spesielt hvordan Russlands militære strategi oppfattes av de arktiske landene. Ut ifra dette kan den interne gyldigheten sies å være relativt høy, og empirien gir god dekning for å konkludere med Russlands ekspansjon i Arktis.

Den andre typen, ekstern gyldighet, går ut på hvorvidt resultatene fra studien er gyldige også i andre sammenhenger (Jacobsen, 2015, s. 17). Ekstern gyldighet kan også kalles generaliserbarhet, et begrep Tjora (2017) bruker for å se på forskningens relevans utenfor de enheter som er undersøkt (s. 231). Etersom studien hovedsakelig baserer seg på tre forskningsartikler, er det mulig at gyldigheten utover denne studien er noe lav. Andre dokumenter om det aktuelle temaet vil ikke nødvendigvis trekke samme slutninger som artiklene i denne studien gjør, både avhengig av avsenderens hensikt med dokumentet, men også avhengig av kildene som utgjør dokumentet. For eksempel vil sannsynligvis ikke politiske dokumenter fra det russiske statsapparatet ha samme formening som Rotttem (2010) om at landets ekspansjon truer sikkerheten i regionen. På bakgrunn av det snevre empiriske

grunnlaget for denne studien kan det sies at den eksterne gyldigheten, eller generaliserbarheten, er lav. Samtidig trenger ikke generaliserbarhet å være målet, da en kvalitativ forskningsmetode heller søker i dybden på én spesifikk case.

Reliabilitet, eller pålitelighet, går ut på om forskningen faktisk er til å stole på (Jacobsen, 2015, s. 17). Idealet i vitenskapelig forskning er en nøytral og objektiv forsker, men i samfunnsvitenskapelig forskning har forskeren gjerne en form for engasjement i temaet, og dermed vil fullstendig nøytralitet være uoppnåelig. Det er naturlig at jeg velger å se på noe jeg finner interessant, samt at jeg søker svar på spørsmål jeg lurer på. Samtidig er det slik at så lenge man er klar over at engasjement og forforståelse kan påvirke resultatet, vil forforståelsen kunne justeres underveis. Som deltaker i det moderne samfunnet er det ikke unormalt at jeg har en oppfatning av Russlands generelle militære strategi, da gnisningene mellom Vesten og Russland etter 2014 kommer til syne i internasjonal presse. Samtidig kan det være en fordel at forskeren har forkunnskaper, da disse kan være positiv for evnen til å stille presise spørsmål. Ut ifra dette vil jeg si at reliabiliteten i denne studien er høy, da det er tatt høyde for forskerens personlige engasjement og forforståelse i forkant av studien.

4.0 Analyse og diskusjon

I denne delen vil det følge en tematisk analyse av Russlands ekspansjon i Arktis, med grunnlag i forskningsartiklene til Devyatkin (2018), Sergunin og Konyshev (2017) og Rottem (2010). Ut ifra dokumentene foreligger det tre gjennomgående trekk ved landets militære strategi i Arktis. De vil bli presentert og diskutert i del 4.1, 4.2 og 4.3, sett i lys av det teoretiske rammeverket. Del 4.4 vil dreie seg om problemstillingens siste spørsmål; hvordan atferden, som blir belyst i de tre foregående delanalysene, mottas av de andre arktiske landene, som også vil ses i lys av teorien. Rent praktisk kan det være relevant å repetere problemstillingen, som lyder; *Ekspanderer Russland i Arktis? Hvordan og hvorfor gjør de det, og hvordan mottas atferden av de andre arktiske landene?*

4.1 Ekspansjon innenfor og utenfor eget territorium

Etter flaggplantingen i 2007 ble Russlands interesse for Arktis synlig for det internasjonale samfunnet, og det kan se ut som at landet med denne handlingen ville gjøre verden bevisst på at de er den mest sentrale aktøren i Arktis. At Russland valgte å plante flagget sitt på bunnen av havet i Arktis kan sees på som suverenitetshevdelse i regionen. Flaggplantingen i seg selv er ikke en truende og synlig ekspansjon fra Russlands side, slik som overflyvninger og soldater,

og annen tydelig tilstedeværelse kan være. Samtidig førte handlingen til en oppfatning av Russland som en aggressiv militærmakt i Arktis (Sergunin og Konyshov, 2017, s. 171). Det kan se ut som at 2007 var startskuddet på en pågående agenda hos Russland, om å øke sin tilstedeværelse i Arktis. Et slikt ønske og behov er ifølge realismen og Mandelbaum (1988) forventet, ettersom antagelsen er at sterke stater alltid vil ekspandere. På bakgrunn av dette er det naturlig å anta at Russland ekspanderer. Dette bemerkes av både Devyatkin (2018), Sergunin og Konyshov (2017) og Rottem (2010). Gjenopptagelsen av strategiske bombeflytokter, økt øvelsesvirksomhet, og tunge investeringer i maritim kapasitet i Arktis, beskriver i grove trekk landets militære tilstedeværelse i regionen (Rottem, 2010; Devyatkin, 2018). Et foreløpig svar på første del av problemstillingen vil ut ifra dette være et ja. Russland ekspanderer i Arktis. Hvordan landet ekspanderer er det neste sentrale å finne ut av, og da er det naturlig å se på begrepet ut ifra definisjonen i det teoretiske rammeverket.

Den første delen av ekspansjon blir definert som utvidelse innenfor egne landegrenser, som her blir Russlands tilstedeværelse på sitt landområde i Arktis. Selv om landets hovedfokus først og fremst er på luftbasert og maritim tilstedeværelse i Arktis, ekspanderer også styrkene på land også (Zysk, 2015, s. 77). Per februar 2018 holdt det russiske forsvaret på med å utvikle landets militære infrastruktur langs kysten, samt på landets øyer i Arktis (Devyatkin, 2018). Landet har siden 2015 oppført seks nye militære baser som har inkludert nye flyplasser, havner og baser for den russiske hæren. I tillegg blir tradisjonelle bevæpnede styrker inkludert, med et mål om å lære militær taktikk for krigføring i regionen. Det eksisterer også russiske garnisoner⁴, som inneholder bakke- og sikkerhetsstyrker spredt utover det russiske landområdet i Arktis (Devyatkin, 2018). Etter 2007 økte også antall russiske militærøvelser, og i disse ble det lagt vekt på strategisk mobilitet og krisehåndtering (Zysk, 2015, s. 76). Alt dette utgjør Russlands militære tilstedeværelse i Arktis, men det foreligger også planer om å utvide enda mer. Planen er, ifølge Sergunin og Konyshov (2017), å reorganisere de russiske styrkene på land i den arktiske sonen ved å opprette en Arktisk spesialstyrke. Den skal bestå av spesialtrente soldater og være utstyrt med moderne utstyr for militære operasjoner i Arktis (s. 183). Av dette kan det argumenteres for at Russlands ekspansjon innenfor egne landegrenser er et faktum, men at de mest omfangsrrike planene for ekspansjon fortsatt ikke er gjennomført.

Ekspansjon utenfor egne landegrenser er her all aktivitet som ikke skjer på Russlands territorium på land. I 2015 godkjente president Vladimir Putin en ny versjon av Russlands

⁴ En militær styrke som utgjør den faste besetning på et sted («Garnison», 2018).

maritime doktrine, som vektla en modernisering og utvikling av Nordflåten⁵ (Sergunin og Konyshev, 2017, s. 175). Denne flåten betegnes som landets viktigste ressurs i Arktis, aller mest fordi den har den største samlingen av isbrytere⁶ og ubåter, men også på grunn av hovedkvarterets strategiske plassering i Murmansk (Rottem, 2010; Devyatkin, 2018). For det russiske militæret er det de strategiske ubåtene, eller atomubåtene, som utgjør den viktigste delen av Nordflåten. Per 2017 hadde militæret åtte slike, utstyrt med missiler med kjernekraft som energikilde, men seks av de var allerede planlagt modernisert (Sergunin og Konyshev, 2017, s. 181). Det russiske militæret og det russiske statsapparatet ser på bakgrunn av dette ut til å prioritere utviklingen og moderniseringen av atomubåtene. Samtidig består Nordflåten av 38 «vanlige» skip, med både landingsskip, jagere⁷, samt andre typer krigsskip (Sergunin og Konyshev, 2017, s. 182). Det russiske luftforsvaret i Arktis er representert av Nordflåtens marine luftfartsstyrke, men mange av disse luftfartøyene kan ikke opereres utenfor den russiske sonen i Arktis. Samtidig brukes Arktis som en transittkanal for patruljering i Arktis (ibid.). Landet har også gjenopptatt patruljeringen med langdistanse bombefly over Barentshavet, Norskehavet og Grønlandshavet (Åtland, 2010, s. 280). I likhet med Russlands planer om å ekspandere landstyrkene i Arktis, foreligger det også store planer om å utvide styrkene i lufta og på havet. Blant annet skal så mange som tretten ulike krigsskip og åtte nye ubåter utstyrt med missiler, være allokert til Nordflåten mot slutten av 2020, i tillegg til at opprettelsen av en ny luftforsvar-styrke i Arktis også er planlagt (Sergunin og Konyshev, 2017, s. 182). På tross av at Russland allerede har begynt å øke sin militære tilstedeværelse i Arktis, ser det ut til at størstedelen av ekspansjonen utenfor eget territorium foreløpig bare er planlagt.

Summen av Russlands ekspansjon innenfor egne landegrenser og utenfor egne landegrenser, gjør at det russiske forsvaret i Arktis kan regnes som regionens sterkeste. Landets maktmaksimering i Arktis har allerede begynt, og ut ifra den foregående analysen ser det ikke ut til at den vil stoppe med det første. Ekspansjonen kan ses på som handlingsmønsteret selvhjelp fra Russland sin side, og slik et forsøk på å øke sjansene sine for overlevelse. På bakgrunn av Russlands ekspansjon som en overlevelsesstrategi i det internasjonale systemet, kan det også argumenteres for at landet er en potensiell hegemon i Arktis. Det er fordi, fra et militært ståsted, er Russland den mektigste staten i regionen. Uten å ta hensyn til en eventuell kommende konflikt⁸, er det uansett sikkert at Russland har stor sjanse for å overleve i det

⁵ Nordflåten er en samling skip og ubåter som tilhører det russiske militæret i Arktis.

⁶ En type skip som brukes for å forsere islagt hav, som øker fremkommeligheten i Arktis (Brudevoll, 2017).

⁷ Et hurtiggående krigsskip («Jager», 2014)

⁸ I utgangspunktet anses Arktis som både en fredelig og stabil region, men med tanke på de store klimaendringene som skjer i området er det ikke utenkelig at en konflikt mellom Russland og Vesten er reell.

anarkiske systemet. Dette vises av Devyatkin (2018), som skriver at landet tar sikte på å opprettholde og utvikle sitt omfattende nærvær i Arktis, både på land, i luften og i havet. Ut ifra dette, samt offensiv realisme, kan det argumenteres for at ekspansjonen er motivert av et ønske om å øke egen makt, og som et middel på veien til hegemoni. Det er uansett verdt å bemerke at Russland har den største eksklusive økonomiske sonen i Arktis, ettersom de har den lengste kystlinjen i regionen. Dette gjør at de har en legitim grunn for militær tilstedeværelse i Arktis. At de beskytter sitt store territorium i Arktis ved å ekspandere sine militære styrker på land, samt de marine styrkene i luften og i havet, trenger ikke nødvendigvis å bety at de ønsker å mane opp til en «ny kald krig i Arktis»⁹. Samtidig vil det fra et realistisk ståsted være ønsket om å maksimere egen makt og å dominere alle andre aktører i regionen, som er den ideelle tilstanden. Men man vet at når en stat øker sin makt, vil andre staters frykt for staten øke, og sannsynligheten for konflikt blir større.

4.2 Moderniseringsprosess i det russiske forsvaret

Av analysen ovenfor kommer det fram at Russland planlegger mange nye tilskudd i deres militære styrke i Arktis, på land, i luften og i havet. Imidlertid virker det som at modernisering av båter og militære baser fra Sovjetunionens tid, også er sentralt for utviklingen av det russiske forsvaret i regionen. Ifølge Sergunin og Konyshev (2017) er hovedtanken bak moderniseringsplanene å gjøre de russiske styrkene i Arktis mer kompakt, samt bedre utstyrt og trent. Etter Sovjetunionens oppløsning forfalt store deler av de militære styrkene og utstyret, og derfor trenger disse sårt en modernisering for å effektivt kunne møte nye utfordringer og trusler i Arktis (s. 181-182). En slik prosess kan fra et realistisk ståsted anses som at Russland som rasjonell aktør er bevisst på det internasjonale systemet rundt dem, og moderniserer for å kunne møte fremtidige trusler på en bedre måte, og slik sikre egen overlevelse.

I 2007 startet prosessen med lanseringen av et nytt opprustningsprogram¹⁰, som innebærer moderniseringen av både kjernekraft og mer konvensjonelle styrker i Arktis (Sergunin og Konyshev, 2017, s. 182). Moderniseringen av flåten av atomubåter blir oppgitt som den mest omfattende delen av prosessen. Hovedsakelig går det ut på å utstyre ubåtene med missiler med nyere teknologi, som blant annet har større rekkevidde enn de som er på ubåtene i dag. Lengre fram i tiden er tanken og ønsket at ubåtene som det russiske forsvaret har nå, skal erstattes med en nyere og bedre generasjon av atomubåter (Sergunin og Konyshev, 2017, s. 181). Når det gjelder de konvensjonelle styrkene som skip og isbrytere, er planen å bygge 51 overflateskip,

⁹ Begrep som brukes av Rottem (2010).

¹⁰ "The State Rearmament Programme" (Sergunin og Konyshev, 2017).

inkludert 15 fregatter¹¹ og 25 korvetter¹². Moderniseringen av luftstyrkene går ut på gjenetableringen av gamle sovjetiske flyplasser og militære baser i Arktis (Sergunin og Konyshv, 2017, s. 182). Når det gjelder moderniseringen av landstyrkene i Arktis går det ut på opprettelsen av den arktiske spesialstyrken, samt utbyggingen av 20 russiske grensestasjoner for å beskytte landets grenser i nord. I tillegg har den russiske kystvakten fått et utvidet oppdrag, fra å tradisjonelt beskytte biologiske ressurser i Nordishavet, til at de også beskytter olje- og gassinntallasjoner, samt fraktruten langs Nordøstpassasjen (Sergunin og Konyshv, 2017, s. 184). Ut ifra dette kan det se ut som at det russiske militæret er opptatt av å modernisere deres allerede eksisterende sterke forsvar i Arktis, og slik stå enda sterkere i regionen. Regionalt hegemoni ser ut til å være en mulighet for Russland, sett i lys av både den gjennomførte og den planlagte moderniseringen i Arktis. Samtidig argumenteres det, fra russisk side, om at moderniseringen ikke kan sees på som en opprustning, men heller som forsvarlig i forhold til regionens forventede økte betydning for Russland. Dette med tanke på både økt trafikk i Nordøstpassasjen, og den økende tilgjengeligheten av naturressursene i havbunnen (Sergunin og Konyshv, 2017, s. 184). Dette utsagnet kan tolkes som Russlands forsøk på å rette fokuset på at landet arbeider for regionens sikkerhet, men fra et realistisk ståsted vil det fortsatt anses som landets ønske om maktmaksimering, og ikke et arbeid for fred.

4.3 Landets offisielle militære strategi

I Devyatkin (2018) betegnes Russlands militære strategi i Arktis som komplisert å få oversikt over, og noe av årsaken til dette forklares som at informasjonen er spredt utover forskjellige offisielle dokumenter, som alle er utformet av ulike grener innen det russiske statsapparatet. Sergunin og Konyshv (2017) skriver derimot at Russlands militære strategi i Arktis kan defineres gjennom to sentrale dokumenter, «The Foundations of the State Policy of the Russian Federation in the Arctic to 2020 and Beyond» og «Strategy for the Development of the AZRF¹³» (s.174). Siden år 2000 har disse to dokumentene vært gjennom flere revideringer og fornyelser, men innholdet i de er i all hovedsak det samme. Da landets nåværende president Vladimir Putin kom til makten ble det første dokumentet godkjent. Et sentralt trekk ved dette er at det konstaterer at alle aktiviteter i Arktis, i så stor grad som mulig, skal være knyttet til landets forsvars- og sikkerhetspolitiske interesser (Devyatkin, 2018). På bakgrunn av det kan det argumenteres for at all ekspansjon og modernisering det russiske militæret gjør i Arktis, er for å beskytte og forsvare landets interesser og territorium i nord. Dette kan betegnes som ett

¹¹ Mellomstort krigsskip (Berg, 2018).

¹² Lett armert krigsskip som er mindre i størrelse enn en fregatt (Jarslett, 2019).

¹³ Arctic Zone of the Russian Federation (Sergunin og Konyshv, 2017).

av de tre handlingsmønstrene for stater i offensiv realisme, altså maktmaksimering. Når antagelsen i offensiv realisme er at stater alltid søker etter mer makt, er det forståelig at Russland ønsker at deres interesser skal sikres i Arktis, enten interessene er i form av ressurser eller hav- og landegrenser. Forklaringen for maktmaksimering er at når stater vil sikre sin egen overlevelse, som er det primære målet, vil å øke egen makt være en del av den prosessen. Tanken er at jo sterkere en stat er, jo mindre er sannsynligheten for at konkurrentene kommer til å angripe den, noe som det ser ut til at Russland tar i betraktning. Som den foregående analysen viser, kan den pågående ekspansjonen og økte militære tilstedeværelsen i Arktis, anses som et steg for å sikre landets militære suverenitet i regionen.

I Sergunin og Konyshv (2017) argumenteres det samtidig for at Russland nå i større grad fokuserer på trusler og utfordringer som omhandler klimaendringer, økt konkurranse om naturressursene i Arktis, og muligheten for en ny handelsrute, mer enn trusler i den militære sfære (s. 172). Fra et offensivt ståsted kan det fortsatt argumenteres for at landet ekspanderer for å sikre sin del av Arktis, og slik bedriver maktmaksimering, det er bare intensjonen som er endret. I dag, kontra under Sovjetunionens tid, må Russland i større grad ekspandere for å sikre sine økonomiske interesser i området, heller enn å utvide sin militære styrke for å kunne bekjempe fiender i Arktis. Et eksempel på at landet er nødt til å rette fokuset på andre ting enn deres militære evne, er tilbaketrekningen av permafrosten. På grunn av klimaendringer har permafrosten trukket seg tilbake, og ført til ødeleggelser i bygningskonstruksjoner i både Alaska og Russland (Rottem, 2010, s. 195). Dette kan anses som en av flere legitime årsaker til at landet gjenoppretter og moderniserer i Arktis, som gjør at den offensive realismens argument om at stater ekspanderer i søken etter hegemoniet, kommer til kort. Når Russland her ekspanderer fordi de må gjenopprette bygninger i området, vil ikke det nødvendigvis kunne forklare med ønsket om maktmaksimering.

I 2016 kom en oppdatert versjon av Russlands «Foreign Policy Concept», som gir et innblikk i landets utenrikspolitiske interesseområder, samt mål og ønsker. I denne blir det fremhevet at Russland ønsker å føre en politikk som har som mål å bevare fred og stabilitet, samt å sikre godt internasjonalt samarbeid i Arktis. Det allerede eksisterende lovverket betegnes også som tilstrekkelig for å kunne løse konflikten om eierskap i Arktis (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2016). Ifølge realismen vil samarbeid mellom stater skje, men det betegnes som kortvarig og har få positive følger. Liberalismen kan derimot forklare samarbeid mellom stater, og argumenterer for at den kollektive sikkerheten stater får gjennom samarbeid vil være med på å skape fred i det internasjonale systemet. Fra et liberalistisk ståsted kan altså

Russlands militære tilstedeværelse i Arktis, til en viss grad, forklares med ønsket om sikkerhet i regionen. At landets president legger vekt på at samarbeid mellom de arktiske landene er ønskelig, samt mener at lovverket slik det er nå vil være nok for å komme til enighet om eierskap, kan ikke sees som noe annet enn et steg i riktig retning. Et steg mot en sivilisert konfliktløsning i Arktis.

Et sentralt aspekt ved diskusjonen om Russlands ekspansjon er også landets posisjon i det internasjonale samfunnet. Mandelbaum (1988) legger vekt på at det er sterke stater som antas å ekspandere, og Mearsheimer (2001) anser også stormakter som de viktigste aktørene. Russland kan ikke betegnes som en stormakt på lik linje som Sovjetunionen under den kalde krigen, men de er fortsatt verdens største land, geografisk sett. I tillegg har landet verdens niende største befolkning. Per februar 2019 var også Russland verdens tolvte største økonomi (Nikolskaya og Tétrault-Farber, 2019). Ettersom det er befolkningsstørrelsen, samt et lands økonomi som avgjør potensiell makt, kan Russlands potensielle makt anses som relativt stor. Fra et realistisk ståsted vil det føre til at de andre sterke statene i regionen frykter Russland mer enn om landet hadde lav potensiell makt. Samtidig vil landets faktiske makt være det som avgjør hvorvidt de kan ekspandere. Hæren er den viktigste delen av dette, i likhet med landets luft- og havstyrker. Det har tidligere i analysen blitt påpekt at Russland har et sterkt forsvar i nord, både med tanke på soldater og baser, men også båter og ubåter. I tillegg planlegger de å utvide og forbedre dette forsvaret i årene som kommer. Det vil altså si at Russlands samlede militære styrke i nord kan betegnes som svært sterk, i hvert fall i forhold til de andre arktiske landenes styrker i regionen. Altså er både Russlands potensielle makt og faktiske makt i Arktis relativt stor, og på bakgrunn av dette er det verken rart at de allerede har ekspandert i Arktis, eller at de planlegger å ekspandere enda mer.

4.4 Hvordan mottas ekspansjonen?

Gjennom analysen til nå har det kommet fram at Russland ekspanderer i Arktis, og at de primært gjør det for å beskytte sine interesser og territorium i regionen. Men hvordan mottas egentlig ekspansjonen av de andre arktiske landene? Fra et realistisk ståsted vil stater alltid frykte hverandre, både fordi alle stater har en iboende militær evne, samtidig som at de aldri kan vite andre staters intensjon. På bakgrunn av dette er det rimelig å anta at de arktiske landene, samt verdenssamfunnet forøvrig, ser med frykt og bekymring på landets økende militære tilstedeværelse i regionen. Etter flaggplantingen i 2007 og deretter krisen i Ukraina oppstod det

en usikkerhet i den vestlige verden med NATO¹⁴ i baugen, både hva gjelder Russlands intensjoner i Arktis, men også deres militære evne til å kjempe for sine interesser i regionen (Sergunin og Konyshov, 2017, s. 171). Ut ifra sikkerhetsdilemmaet som Mearsheimer (2001) beskriver, vil en stats maktmaksimering og påfølgende økte sikkerhet, minke sikkerheten til andre stater. På bakgrunn av dette, samt det internasjonale systemets natur, er det ikke så rart at Russlands ekspansjon i Arktis ikke mottas med stor glede. Det gjelder spesifikt de andre arktiske landene, som hvis territorium utfordres av Russlands offensive militære strategi. Blant annet er etableringen av en ny militær base nært grensen til Norge, og opprettelsen av en ny arktisk brigade nært grensen til Finland, eksempler på denne typen russisk strategi (Sergunin og Konyshov, 2017, s. 183; Devyatkin, 2018). Det kommer tidligere i analysen fram at man ser en økt øvelsesvirksomhet og et større antall overflyvninger i regionen, noe som vil kunne true sikkerheten til Norge og Finland, med NATO og USA i ryggen. At Russland begrunner dette handlingsmønsteret som nødvendig for å beskytte det russiske territoriet fra den økende mengden fiendtlige aktiviteter fra NATO og Vesten, er heller ikke særlig heldig for utviklingen av et potensielt sikkerhetsdilemma i regionen (Devyatkin, 2018).

Fordelingen av eierskap i Arktis, kan også anses som en utfordring blant de arktiske landene. At det eksisterer en slik problemstilling er ikke unaturlig, sett fra et realistisk ståsted. Grunnprinsippet i realismen er at internasjonale systemet er anarkisk, og at det ikke finnes noen overordnet autoritet. Dette kan overføres til Arktis-regionen, der samhandlingen er preget av at flere relativt sterke stater ønsker å sikre sitt eierskap og viktige naturressurser i regionen, uten noen form for sentral autoritet. En mulig årsak til spliden mellom Russlands ekspansjon i regionen og Vestens mottagelse av den, er nettopp at det ikke finnes noen overordnet institusjon eller organisasjon som har autoriteten til å avgjøre og fordele eierskap. Det nærmeste man kommer fordeling av Arktis kan sies å være inndelingen av de eksklusive økonomiske sonene til hvert enkelt land, men utover dette er det liten enighet om eierskap i regionen. I årene som har gått siden 2007 har Russland definitivt vært den staten som i størst grad har synliggjort sin interesse for Arktis, og handlet deretter. Dette fokuset på Arktis i russisk sikkerhets- og utenrikspolitikk kan derfor ha påvirket relasjonen mellom dem og de resterende arktiske landene, samt NATO. I tillegg hadde krisen i Ukraina store konsekvenser for samarbeidet og handelen mellom Russland og Vesten forøvrig, noe som økte bekymringen rundt landets militære tilstedeværelse i Arktis (Devyatkin, 2018). Frykt som en del av handlingsmønsteret til sterke stater kan dermed definere de arktiske landenes oppførsel når de ser på russernes

¹⁴ Ettersom NATO er en allianse mellom Nord-Amerika og Europa er organisasjonen relevant i en diskusjon om sikkerhetsdilemmaet i Arktis.

ekspansjon i Arktis de senere årene. Blant annet uttrykte den amerikanske forsvarssekretæren i 2017 at Russland hadde tatt aggressive steg for å øke sin tilstedeværelse i Arktis (Devyatkin, 2018). Av den foregående analysen er det ingen tvil om at forsvarssekretæren hadde rett. Dette utsagnet gir også uttrykk for en ny tankegang hos de vestlige landene. Dersom Russland fortsetter å ekspandere i Arktis på den måten de planlegger, vil de arktiske landene med NATO i ryggen, kunne være nødt til å ta grep for å sikre deres egen overlevelse i det internasjonale systemet. En slik reaksjon vil kunne rettferdiggjøres av sikkerhetsdilemmaet, ettersom Russlands økte makt kan minke sikkerheten til de arktiske landene. På bakgrunn av dette er det ikke usannsynlig at en konflikt mellom Vesten og Russland er nært forestående, dersom utviklingen fortsetter i feil retning. I Rottem (2010) påpekes det at man i internasjonale analyser kan lese at veien til en storstilt konflikt i Arktis ikke nødvendigvis er så lang (s. 183).

Selv om det legges vekt på at Russlands ekspansjon i Arktis fremmer usikkerhet hos de arktiske landene, som kan føre til konflikt, er det viktig å ikke fremstille det som at situasjonen i Arktis er helt fastlåst. Det finnes flere bevis på at Russland arbeider for et konfliktfritt Arktis. Blant annet arrangerer landet *The International Arctic Forum*, Arktiskonferansen, hvert år. I år ble konferansen holdt i St. Petersburg, og temaet var Arktis, et hav av mange muligheter (Roscongress, u.å.). Hensikten med denne er å samle de arktiske landene for en fokusert diskusjon og deling av tanker rundt pågående problemstillinger som omhandler Arktis og håndteringen av regionens ressurser. Med konferansen ønsker Russlands president Vladimir Putin å vise at landet er åpent for godt samarbeid i Arktis (ibid.). Fra et liberalistisk ståsted kan dette være positivt for utviklingen av en stabil verdensorden i regionen. I tillegg til Arktiskonferansen, er Russland også medlem av Det Arktiske Råd. Rådet anses som det viktigste internasjonale forumet for dialog og samarbeid mellom de arktiske landene, om utfordringer og muligheter i Arktis (Rottem, 2018, s. 10). Tradisjonelt sett har Russland ansett ikke-statlig organisasjoner¹⁵ som virkemidler for å svekke den russiske statsmakten (Heier og Kjølberg, 2015a, s. 11). På bakgrunn av dette kan Russlands medlemskap i en organisasjon som arbeider for et konfliktfritt og fredelig Arktis, ikke ses som noe annet enn positivt. Det må også nevnes at dette bare er to av flere eksempler på Russlands arbeid for et sivilisert Arktis¹⁶. Selv om Russland gjennom sin svært ekspansive militære politikk kan anses som en pådriver til ustabil usikkerhet i Arktis, må det også tas med at de, gjennom Det Arktiske Råd og Arktiskonferansen, også arbeider for et sivilisert Arktis.

¹⁵ En organisasjon som ikke er underlagt statlig myndighet.

¹⁶ Flere eksempler på Russlands samarbeid med andre arktiske stater kan blant annet leses om i Heier og Kjølberg (2015b), Åtland (2010) og Rottem (2010).

5.0 Oppsummering og konklusjon

Denne studien tar for seg Russlands militære tilstedeværelse i Arktis, og søker å finne svar på problemstillingen; *Ekspanderer Russland i Arktis? Hvordan og hvorfor gjør de det, og hvordan mottas atferden av de andre arktiske landene?* Gjennom en kvalitativ dokumentundersøkelse med problemstillingen i bakhodet, har jeg analysert Russlands militære ekspansjon med utgangspunkt i artiklene av Devyatkin (2018), Sergunin og Konyshov (2017) og Rottem (2010), og sett de i lys av Mearsheimers (2001) offensive realisme. I den første delanalysen kommer det fram at det er riktig å anta at Russland ekspanderer i Arktis. Både Devyatkin (2018), Sergunin og Konyshov (2017) og Rottem (2010) legger vekt på Russlands økte militære tilstedeværelse i regionen, som har skjedd i løpet av de siste ti-femten årene. Spesielt etter 2007 har landet ekspandert kraftig på flere måter. Russland har ekspandert innenfor egne landegrenser med å øke antallet soldater og militærøvelser i regionen, samt opprettelsen av nye, og gjenoppbyggingen av gamle militære baser langs den Arktiske kystlinjen. Summen av dette taler for et sterkt forsvar i nord. Samtidig er det landets ekspansjon utenfor egne landegrenser som har økt mest. Blant annet har de utvidet Nordflåten med både krigsskip og atomubåter, i tillegg til gjenopptagelsen av bombeflytoktene fra Sovjetunionens tid. Samtidig kommer det fram at mye av Russlands ekspansjon i Arktis fortsatt ikke er gjennomført, bare planlagt. Dermed kan det se ut som at den aller største ekspansjonen fra russisk side vil skje i fremtiden.

Det blir i analysen presentert flere bevis på at Russland ekspanderer i Arktis, men hvorfor landet ekspanderer, er også gjenstand for diskusjon. Sett i lys av Mearsheimers (2001) offensive realisme, og de fem antagelsene om det internasjonale systemets natur, kan Russlands ekspansjon forklares som et forsøk på å sikre deres interesser i regionen, hovedsakelig naturressursene, samt for å sikre deres store territorium fra potensielle fiender. Ut ifra offensiv realisme kan det derfor se ut som at intensjonen bak ekspansjonen gjennom maktmaksimering, er å sikre egen overlevelse i det internasjonale systemet. Samtidig fordrer sikkerhetsdilemmaet at når Russland øker sin sikkerhet og makt, vil sikkerheten til de resterende arktiske landene minke. Derfor vil landets økende militære tilstedeværelse i Arktis kunne føre til økt bekymring fra Vesten, som igjen kan føre til konflikt i regionen.

Liberalismen som alternativ forklaring ble ikke nødvendig å bruke for å forklare en eventuell manglende ekspansjon i Arktis, ettersom Russland faktisk ekspanderer. Samtidig er intensjonen bak den økende militære tilstedeværelsen noe uklar, fordi det kommer fram at landets utenrikspolitikk fokuserer på Arktis som en region for godt samarbeid, samt fred og stabilitet. I tillegg er Arktiskonferansen et russisk initiativ, for å ha en arena der de arktiske landene kan

møtes og arbeide sammen for en bærekraftig utvikling i Arktis, samt en fredelig region. Landet er også med i Det Arktiske Råd, som arbeider for mye av det samme. Arbeidet for samarbeid vil ikke realismen kunne forklare, men fra et liberalistisk ståsted vil samarbeid og mellomstatlige relasjoner være naturlig i det internasjonale systemet. På bakgrunn av dette vil hvorfor Russland ekspanderer i Arktis hovedsakelig kunne forklares av den offensive realismen og stateres søken etter hegemoni og overlevelse, mens landets samarbeid med de andre arktiske landene vil kunne forklares av liberalismen og ønsket om en stabil verdensorden.

I skrivende stund er Russlands militære tilstedeværelse i Arktis fortsatt et svært relevant tema, noe som er tydelig av oppmerksomheten det får i internasjonal presse. Senest 6. mai i år rapporterte nyhetsbyrået Reuters om at den amerikanske statssekretæren, Mike Pompeo, adresserte landets bekymring rundt Russland sine investeringer i Arktis, og han krevde samtidig at landet handler etter spillereglene i regionen (Reuters, 2019). Selv om Russlands offisielle militære strategi i Arktis fokuserer på den økte tilstedeværelsen som et ledd i arbeidet for å øke samarbeidet i regionen, viser denne studien at det ikke nødvendigvis er deres eneste mål. Å fremme og forsvare deres egne interesser, så vel som å beskytte landets territoriale grenser er også viktig. Uten at Russland skal svartmales som en stat som maner til konflikt, er det fortsatt viktig for de vestlige landene, samt NATO, å ikke glemme at Arktis har stor viktighet for Russland. Derfor er det vesentlig at det forskes videre på Russlands ekspansjon i Arktis, slik at verdenssamfunnet bedre kan forstå hvorfor Russland handler som de gjør. Samtidig er det like viktig at Vesten ikke møter Russland med skepsis, men heller med åpenhet. Kun slik kan de forvente det samme i retur. For det er med åpenhet og samarbeid at Vesten og Russland, samt verdenssamfunnet forøvrig, kan redusere sannsynligheten for en ny kald krig i Arktis.

6.0 Litteratur

- Arctic Bulk. (u.å.). Northern Sea Route – the shortcut between Asia and Europe. Hentet fra http://www.arcticbulk.com/article/186/NORTHERN_SEA_ROUTE
- Berg, O.F. (2018). Fregatt. Hentet fra <https://snl.no/fregatt>
- Blakkisrud, H. (2018). Hvem skal eie Arktis? *Hvor hender det?*, (18). Hentet fra <https://www.nupi.no/Skole>
- Devyatkin, P. (2018). Russia's Arctic Strategy: Military and Security (Part II). *The Arctic Institute*. Hentet fra <https://www.thearcticinstitute.org/russias-arctic-military-and-security-part-two/>
- Dunne, T. (2005). Liberalism. I J. Baylis & S. Smith (Red.), *The Globalization of World Politics* (3. utg., s. 185-199). Oxford: Oxford University Press.
- Ekspansjon. (2018). I Språkrådet (Red.). *Bokmålsordboka*. Hentet 30. april 2019 fra https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=ekspansjon&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&bokmaal=+&ordbok=bokmaal
- Ekspansjon. (u.å.). I *Det Norske Akademis Ordbok*. Hentet 30. april 2019 fra <https://www.naob.no/ordbok/ekspansjon>
- FN-Sambandet (2018). Ukraina. Hentet fra <https://www.fn.no/Konflikter/Ukraina>
- Garnison. (2018). I Store Norske Leksikon. Hentet fra <https://snl.no/garnison>
- Heier, T. og Kjølberg, A. (2015a). Innledning: Russland og Norge i en ny tid. I T. Heier & A. Kjølberg (Red.), *Norge og Russland. Sikkerhetspolitiske utfordringer i Nordområdene* (s. 9-23). Oslo: Universitetsforlaget.
- Heier, T. og Kjølberg, A. (Red.). (2015b). *Norge og Russland. Sikkerhetspolitiske utfordringer i Nordområdene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobsen, D.I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Jager. (2014). I Store Norske Leksikon. Hentet fra <https://snl.no/jager>
- Jarslett, Y. (2019). Korvett. Hentet fra <https://snl.no/korvett>
- Mandelbaum, M. (1988). *The Fate of Nations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton & Company.
- Nikolskaya, P. og Tétrault-Farber, G. (2019). Russia's GDP growth, at six-year high, raises question of durability. Hentet 10. mai 2019 fra <https://www.reuters.com/article/us-russia-economy-gdp/russias-gdp-growth-at-six-year-high-raises-question-of-durability-idUSKCN1Q10NO>

- Norsk utenrikspolitisk institutt. (u.å.). Arktis. Hentet 30. april 2019 fra <https://www.nupi.no/Vaar-forskning/Regioner/Arktis>
- Reuters. (2019). Pompeo warns about Russia, China activities in Arctic. Hentet 11. mai 2019 fra <https://www.businessinsider.com/pompeo-warns-about-russia-china-activities-in-arctic-2019-5?r=US&IR=T>
- Roscongress. (u.å.). International Arctic Forum. Hentet 4. mai 2019 fra <https://forumarctica.ru/en/the-forum/about/>
- Rottem, S.V. (2010). Klima og sikkerhet i Arktis. *Internasjonal Politikk*, 68(2), s. 183-204. Hentet fra <https://tidsskriftet-ip.no/index.php/intpol/index>
- Rottem, S.V. (2018). *Hva er Arktisk råd?* Oslo: Novus Forlag.
- Sergunin, A. og Konyshov, V. (2017). Russian military strategies in the Arctic: change or continuity?, *European Security*, 26(2), s. 171-189. <https://doi.org/10.1080/09662839.2017.1318849>
- Sojtaric, M. (2008). Med flagget til bunns. Hentet fra: <https://forskning.no/partner-uit-norges-arktiske-universitet/med-flagget-til-bunns/978446>
- Brudevoll, B.A. (2017). Isbryter - Skip som kan forsere is. Hentet fra https://snl.no/isbryter._-Skip_som_kan_forsere_is
- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2016). Foreign Policy Concept of the Russian Federation. Hentet fra http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3 utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Zysk, K. (2015). Mellom fredsretorikk og militær opprustning: Russlands sikkerhetspolitiske og militære atferd i nordområdene. I T. Heier & A. Kjølberg (Red.), *Norge og Russland. Sikkerhetspolitiske utfordringer i Nordområdene* (s. 71-84). Oslo: Universitetsforlaget.
- Åtland, K. (2010). Russia and its Neighbors: Military Power, Security Politics, and Interstate Relations in the Post-Cold War Arctic. *Arctic Review*, 1(2), s. 279-298. Hentet fra <https://arcticreview.no/index.php/arctic/article/view/8>

